

EMZİRME DÖNEMİNDEKİ KADINLARDA KONTRASEPTİF YÖNTEM SEÇİMİNİ ETKİLEYEN SOSYODEMOGRAFİK VE KÜLTÜREL FAKTÖRLER

Sociodemographic and Cultural Factors that Affect the Contraceptive Method Choice of Women in Lactation Period

¹ Funda Yıldırım BAŞ

² Mehmet GÜNEY

³ Yasemin TÜRKER

¹ Süleyman Demirel Üniversitesi
Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği
Anabilim Dalı, Isparta.

² Süleyman Demirel Üniversitesi
Tıp Fakültesi, Kadın Hastalıkları
ve Doğum Anabilim Dalı, Isparta.

³ Düzce 03 Nolu Aile Sağlığı
Merkezi, Düzce.

ÖZET

Amaç: Bu tanımlayıcı araştırma, doğum sonrasında kadınların kontraseptif yöntem tercihlerini ve ilişkili faktörleri ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve yöntem: Bu çalışmaya Mart-Haziran 2011'de Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Pediatri Polikliniği'ne başvuran 440 emziren kadın alındı. Tüm katılımcılara yüz yüze görüşme tekniği ile araştırmacı tarafından hazırlanan anket uygulandı. Veri analizi ve istatistik değerlendirme SSPS 15.0 programında pearson ki kare testi ile yapıldı.

Bulgular: Çalışmamıza göre kadınların tamamı doğum sonrası dönemde kontraseptif yöntem kullanmaktaydı. Bunların arasında geri çekme, kondom ve RİA(rahim içi araç) öncelikle tercih edilen yöntemlerdendi. Emzirme döneminde kontraseptif yöntem seçimi ile katılımcıların yaşı, eğitim durumu, gelir seviyesi, aile yapısı ve yaşam alanları arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulundu.

Sonuç: Aile planlaması hizmetlerinin sunumunda kadınların yaşı, yaşam alanları, ekonomik yapısı, eğitim durumu göz önüne alınmalıdır. Aile planlamasında eşlerinin aktif katılımı sağlanmalıdır. Çiftler modern kontraseptif yöntemleri kullanması için teşvik edilmelidir.

Anahtar kelimeler: Emzirme dönemi, kontraseptif yöntemler, sosyodemografik faktörler

ABSTRACT

Purpose: This descriptive research was carried out to reveal contraceptive behavior of women and related factors in postpartum period.

Methods: This study was included 440 lactating women who attending to Süleyman Demirel University Medical Faculty Pediatric Outpatient Clinic in March-June 2011. The questionnaire form prepared by researchers and it was performed with face to face method for to collect the data. The data analysis was performed with SSPS 15.0 program. Pearson Chi square test was used for statistical analysis of data.

Results: According to our study all of the women were using contraceptive methods during the postpartum period. Among these withdrawal, condom and IUD (intrauterine device) were primarily the preferred methods. Factors that include age, education level, income level, family structure and living area statistically significant associated with the choice of contraceptive methods during breastfeeding.

Conclusion: Factors that include age, living areas, economic structure, education status of the women are taken into consideration in the provision of family planning services. Active participation of spouses should be provided in family planning. Couples should be encouraged to use modern contraceptive methods.

Key words: Breastfeeding period, contraceptive methods, socio-demographic factors.

GİRİŞ

Aile planlaması (AP) çalışmaları çerçevesinde son derece güvenilir yöntemler kullanımı sağlanmış olsa da, dünyada ve ülkemizdeki çiftlerin çoğunluğu güvenilirliği düşük geleneksel yöntemler ile korunmaya devam etmektedir (1). Türkiye nüfus ve sağlık araştırmasında (TNSA-2008) elde edilen sonuçlara göre; Türkiye'de aşırı doğurganlık hala önemli sağlık sorunlarından biridir. Türkiye'de toplam doğurganlık hızı 2,15 civarında iken, istenilen doğurganlık sayısı 1,6'dır. Türkiye'deki evli kadınların %64,1'i herhangi bir aile planlaması yöntemi kullanırken yalnızca %46'sı etkin yöntemle korunmaktadır (2).

Doğum sonrası emzirme dönemi; aile planlaması yöntemlerinin seçimi için zor bir dönemdir. Amaca yönelik olarak bireylere hizmet sunmak bu dönemde önemli ve gereklidir. Bu dönem,

Submitted/Başvuru tarihi:

13.09.2012

Accepted/Kabul tarihi:

21.12.2012

Registration/Kayıt no:

12.09.251

**Corresponding Address /
Yazışma Adresi:**

Dr. Funda Yıldırım Baş

Süleyman Demirel Üniversitesi,
Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği
Anabilim Dalı, Isparta, Türkiye.
Tel: 05055917097
E-posta: dryldrbas@yahoo.com

© 2012 Düzce Medical Journal
e-ISSN 1307- 671X
www.tipdergi.duzce.edu.tr
duzcetipdergisi@duzce.edu.tr

kadınların kontraseptif yöntem kullanma konusunda isteklerinin yüksek olduğu fakat tam olarak korunma yöntemi tercihinde kararsız oldukları bir süredir (3). Doğum sonrası aile planlaması hizmetleri, özellikle doğumlar arasındaki sürenin ve doğum sayısının bilinçli bir şekilde planlanmasını sağlayarak, anne ve çocukların sağlığını korumaya katkı sağlayabileceği düşünülmektedir (4). Bunun için sağlık çalışanlarının, doğum yapan bireylerin postpartum aile planlamasıyla ilgili değişen ihtiyaçlarının ve beklentilerinin farkında olması gerekmektedir (5).

Doğum sonrası dönemde kontraseptif yöntem tercihi emzirme durumuyla ilişkili olarak değişkenlik göstermektedir. Doğumdan sonra doğurganlık; emzirmenin süresi, sıklığı, gece emzirme durumu ve annenin beslenmesi gibi birçok değişkene bağlı olarak bir süre baskılanır. Ancak bu sürenin uzunluğu tam olarak belirlenememektedir. Emziren kadınların %18'inde doğum sonrası 3. ayda, emzirmeyen kadınlarda ise en erken 25. günde, ortalama olarak 45. günde ovulasyonun olduğu belirtilmektedir (4, 6, 7). Bu nedenle doğum yapan her kadının, emzirme ve adet görme durumu dikkate alınmaksızın lohusalık sürecinin tamamlandığı 6. haftanın sonunda ya da cinsel ilişki başladığında, emzirmeyen kadınların ise doğum sonrası 3. haftada etkili bir yöntemle gebelikten korunmaya başlaması gerekmektedir (4, 8).

Ülkemizde yapılan bazı araştırmalar kadınların doğumdan sonra etkili yöntemlerle gebelikten korunma davranışlarının istenilen düzeyde olmadığını, kadınların doğumdan sonra gebelikten korunmama nedeni olarak, emzirme ya da adet görmemeyi gösterdiğini ortaya koymaktadır (9, 10).

Bu araştırma Isparta ili Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Pediatri Kliniği'ne başvuran 2-18 aylık bebeği olan ve halen emziren kadınların, doğum sonrası dönemde kullandıkları aile planlaması yöntemlerinin seçimini etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın evreni, Mart-Haziran 2011 tarihleri arasında Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Pediatri Kliniği'ne 2-18 aylık bebeği için herhangi bir nedenle başvuran, çocuklarını halen emziren 440 kadın üzerinde yapılmıştır. Kadınların kullandıkları aile planlaması yöntemlerini etkileyebilecek faktörleri araştırmaya yönelik olarak 37 sorudan oluşan anket, kadınların onayı alındıktan sonra yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak uygulanmıştır. Çalışmanın istatistiksel analizi SPSS(16. 0) istatistik programı kullanılarak yapılmıştır. Veriler aritmetik ortalama±standart deviasyon (minimum-maksimum değerler) şeklinde sunulmuştur. Bulguların değerlendirilmesinde ki-kare testi kullanılmıştır. Tüm analizlerde istatistiksel olarak anlamlılık sınırı $p<0.05$ olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Çalışmaya alınan kadınların sosyodemografik özellikleri Tablo1'de verilmiştir. Araştırmamızda emzirme dönemindeki ve son gebelik öncesi dönemde uygulanan yöntemleri etkileyen sosyodemografik, kültürel ve doğurganlıkla ilgili faktörlere bakıldığında iki dönem arasında anlamlı farklılıkların olmadığı tespit edilmiştir ($p>0.05$). Fakat emzirme döneminde, son gebelik öncesi döneme göre modern yöntem kullanımında anlamlı artış olduğu bulunmuştur ($p<0.05$).

Çalışmamızda modern yöntemlerden; kondom kullanımının 108 kişi (%24,0) ile ilk sırada, RİA uygulamasının 60 kişi (%13,1) ile ikinci sırada, OKS (Oral Kontraseptif) kullanımının 32 kişi (%6,8) ile üçüncü sırada olduğu bulunmuştur. Çalışmadaki bayanların son gebelik öncesi dönemde, 190'ının (%43,0) kullanım rahatlığından dolayı, 120'sinin (%27,3) eşlerinin isteği olduğu için, 20'sinin

Tablo 1: Kadınların ve eşlerinin sosyodemografik özellikleri

	Sayı	%
YAŞ		
18-25	156	35,5
26-32	218	48,5
33-41	58	14,2
>42	8	1,8
YAŞ ORTALAMASI	28,2±5,07	
EĞİTİM DÜZEYİ		
Okur-Yazar değil	6	1,4
Okur-Yazar	4	0,9
İlkokul	170	38,6
Ortaokul	68	15,5
Lise	110	25
Üniversite	82	18,6
MESLEK		
Çalışmayan	358	81,4
Doktor	20	4,5
Hemşire	18	4,1
Öğretmen	24	5,5
Diğer çalışan kadınlar	20	4,5
KARDEŞ SAYISI		
1-2	105	23,9
3-4	209	47,5
5 üzeri	126	28,6
KARDEŞ ORT	3,7±1,6	
AİLE TİPİ		
Çekirdek aile	316	71,8
Geniş aile	124	28,2
ÖZGEÇMİŞ		
Hastalık var	54	12,3
Hastalık yok	386	87,7
SİGARA		
Evet	34	7,7
Hayır	406	92,3
EŞ YAŞ ORT	31±5,2	
18-25	38	8,6
26-33	258	58,6
34-41	122	27,8
42 üzeri	22	5
EŞ EĞİTİM DURUMU		
Okur-Yazar değil	2	0,5
Okur-Yazar	4	0,9
İlkokul	120	27,3
Ortaokul	60	13,6
Lise	146	33,2
Üniversite ve üzeri	108	24,5
EŞ KARDEŞ SAYISI		
1-2	110	25
3-4	192	43,6
5 üzeri	138	31,4
EŞ KARDEŞ ORT	3,8±1,8	
YERLEŞİM YERİ		
Kent	246	55,9
Kırsal	194	44,1
GELİR SEVİYESİ		
0-500 TL/ay	42	9,5
500-1000 TL/ay	202	45,9
1000-1500 TL/ay	68	15,5
1500-2000 TL/ay	54	12,3
2000 üzeri TL/ay	74	16,8
SOSYAL GÜVENCE		
SSK	262	59,5
Emekli Sandığı	112	25,5
Bağkur	42	9,6
Yeşilkart	12	2,7
Güvencesi yok	12	2,7
EVLENME YAŞ ORT	21,1±3,7	
EŞ EVLENME YAŞ ORT	24,6±3,9	
İLK GEBELİK YIL ORT	1,4±1,0	

Tablo 2: Kadınların son gebelik öncesi kullandıkları yöntemlerin özellikleri.

YÖNTEM KULLANIMI	S	%
SON GEBELİK ÖNCESİ YÖNTEM		
Kullanan	330	73,6
Kullanmayan	110	26,4
KULLANILAN YÖNTEM		
Doğal	130	29,2
Modern	200	44,4
YÖNTEM ŞEKLİ		
Takvim yöntemi	6	1,4
Geri çekme	122	27,8
Rahim içi araç	60	13,1
Oral kontraseptif	32	6,8
Kondom	108	24
Aylık iğne	2	0,5
YÖNTEMİ TERCİH SEBEBİ		
Kullanım rahatlığı	190	43
Eş isteği	120	27,3
Diğer yöntemleri bilmiyor	20	3,3

(%3,3) diğer yöntemler hakkında bilgisinin olmadığı için kullandıkları doğum kontrol yöntemini tercih ettikleri saptanmıştır (Tablo2). Çalışmamızda doğum sonrası adet görme sürelerinin ortalaması 4,3±1,9 aydır (min:2, max:12). Doğum sonrasında korunmaya başladıkları süre ortalaması 2,1±0,8 ay (min:0, max:8) olarak tespit edilmiştir.

Çalışmamızda istemli düşük sayılarına bakıldığında, kürtaj olan bayanların % 38,5'inin geri çekme yöntemini kullandığı tespit edilmiştir.

Laktasyonel amenore metodu (LAM) en çok 26-33 yaşları arasında tercih edilirken, cerrahi yöntemlerin 34 yaş sonrası dönemde daha fazla tercih edildiği bulunmuştur. LAM kullanımı %11,8 olarak tespit edilmiştir. Çalışmaya dâhil edilen kadınların, son gebelik sonrası adet görme süreleriyle, korunma yöntemleri tercihleri karşılaştırıldığında; adet süreleriyle yöntem seçimi arasında anlamlı ilişki tespit edilmemiştir (p>0.05). Altıncı aya kadar adet görenlerde modern yöntemler daha fazla kullanırken, yedinci aydan itibaren doğal yöntem tercihinin daha fazla olduğu fakat istatistik olarak anlamlı olmadığı görülmüştür (p>0,05). Araştırmaya katılan kadınların tamamının doğum sonrası dönemde herhangi bir kontrasepsiyon yöntemiyle korundukları tespit edilmiştir. Kadınların 176'sının (%40) doğal aile planlaması yöntemlerini tercih ederken, 264'ünün (%60) modern yöntemleri kullandıkları görülmüştür. Emzirme döneminde kullanılan yöntemlerin kadınların eğitim seviyesi ile değişme durumu değerlendirildiğinde; ortaokul ve daha az seviyede eğitim alanlarda doğal yöntemlerden geri çekme yöntemi %30,6 oranla ilk sıradayken, lise ve üzerinde eğitim alanlarda %58,3 oranla kondom kullanımının ilk sırada olduğu saptanmıştır.

Çalışmamıza göre, eğitim seviyesi arttıkça bireyler daha güvenilir ve yan etkileri daha az olan modern yöntemleri seçmektedir.

Emzirme döneminde, kentlerde oturan kadınların %63,4'ü modern yöntem kullanımını tercih ederken, kırsalda oturan kadınların %55,7'sinin modern yöntem kullanımını seçtikleri; benzer şekilde gebelik öncesi dönemde de kentlerde oturanların modern yöntem kullanımı tercihlerinin daha fazla olduğu gözlenmiştir. Çalışmamızda çekirdek tipte aile yapısında olanların %62,7'si

Tablo 3: Kadınların doğum özellikleri.

GEBELİK-DOĞUM	S	%
CANLI DOĞUM SAYISI		
1	160	36,4
2	200	45,5
3	74	16,8
4 üzeri	6	1,3
DOĞUM ŞEKLİ		
Normal	158	35,9
Sezeryan	282	64,1
İSTEMLİ DÜŞÜK SAYISI		
1	20	4,5
2	6	1,4
İSTEMSİZ DÜŞÜK SAYISI		
1	82	18,6
2	14	3,2
3	8	1,8
ÖLÜ DOĞUM		
1	2	0,5
2	2	0,5
BAŞKA ÇOCUK İSTEMİ		
Var	224	50,9
Yok	216	49,1
DANIŞMANLIK		
Almış	290	65,9
Almamış	150	34,1
DOĞUM SONRASI ADET GÖRME SÜRE ORT		
	4,3±1,9 ay	
DOĞUM SONRASI KORUNMAYA BAŞLAMA SÜRE ORT		
	2,1±0,8 ay	

modern yöntem kullanırken, geniş aile yapısında olanların %52,4'ünün modern yöntem kullanmakta oldukları bulunmuştur. Çalışmamızda gelir seviyesi arttıkça etkin yöntem kullanımının arttığı gözlenmiştir. Çalışmamızda canlı doğum sayı ortalaması 1,8±0,7'dir. Emzirme döneminde seçilen yöntemle canlı doğum sayıları arasında anlamlı fark bulunmamıştır (p>0.05). Çocuk sayısı ile ilişkisiz olarak modern yöntem tercihlerinin daha fazla olduğu bulunmuştur.

Çalışmamızda istemli düşük sayı ortalaması 1,2±0,4 bulunmuştur. İstemli düşük sayısıyla yöntem seçimi arasında yöntem seçimi açısından fark olması beklenirken çalışmamızda benzer sonuçlar olduğu tespit edilmiştir (Tablo 3).

Çalışmaya katılan kadınların tekrar çocuk isteme durumlarına göre yöntem tercihleri değerlendirildiğinde; çocuk istemi olan kadınların %59,8'i modern yöntem kullanımını tercih ederken, çocuk istemi olmayan kadınların %60,2'sinin modern yöntem kullandığı saptanmıştır. Çalışmamızda bayanların %65,9'unun kontrasepsiyon yöntemleriyle ilgili herhangi bir dönemde danışmanlık hizmeti almış oldukları öğrenilmiştir. Gebelik öncesi ya da gebelik sonrasında danışmanlık hizmeti alanların %62'si modern yöntemleri kullanırken, danışmanlık hizmeti almayanların %56'sının modern yöntemlerle korunmayı tercih ettikleri saptanmıştır.

Araştırmaya katılan kadınların %64,1'inin sezeryan ile doğum yaptığı tespit edilmiştir. Kadınların emzirme döneminde kullandıkları doğum kontrol yöntemlerinin özellikleri Tablo 4'te belirtilmiştir. Normal vajinal yol ile doğum yapanların %36,9'u daha sonraki dönemlerinde doğal yöntemlerle korunurken, sezeryan ile doğum yapanların %45,6'sının doğal yöntemleri kullandıkları tespit edilmiştir. Bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı gözlenmiştir.

Tablo 4: Kadınların emzirme döneminde kullandıkları yöntemlerin özellikleri.

EMZİRME DÖNEMİNDE	S	%
KULLANILAN YÖNTEM		
Doğal	176	40
Modern	264	60
YÖNTEM ŞEKLİ		
Laktasyonel amenore	52	11,8
Takvim yöntemi	6	1,4
Geri çekme	118	26,8
Ria	62	14
Kondom	178	40,5
Cerrahi yöntem	22	5
3 aylık iğne	2	0,5
DİĞER YÖNTEMLERİ TERCİH ETMEME SEBEBİ		
Yan etkisi olabilir	206	46,8
Kullanım zorluğu	58	13,2
Eş isteği	62	14
Güvenmediği için	46	10,5
Bilmiyor	68	15,5
YÖNTEMDEN EMİN Mİ?		
Evet	208	47,3
Hayır	182	41,3
Bilmiyor	50	11,4
YÖNTEMDEN MEMNUN MU?		
Evet	392	89,1
Hayır	48	10,9

TARTIŞMA

Aile planlaması amacıyla son dönemlerde oldukça güvenilir yöntemler olmasına rağmen çiftlerin çoğu geleneksel yöntemleri tercih etmektedir. Araştırmamızda kadınların emzirme döneminde ve son gebelik öncesi dönemde seçtikleri korunma yöntemi ve bu tercihlerini etkileyen sosyodemografik, kültürel ve doğurganlıkla ilgili faktörler değerlendirildi. Sonuçlar karşılaştırıldığında iki dönem arasında anlamlı farklılıkların olmadığı tespit edildi. Fakat emzirme döneminde, son gebelik öncesi döneme göre modern yöntem kullanımında anlamlı artış olduğu bulundu.

Çalışmamıza katılan bayanların emzirme dönemlerinde tamamının herhangi bir korunma yöntemini kullanarak gebelikten korundukları tespit edildi. Tüm kadınların korunma isteğinin sebebinin, erken dönemde tekrar gebe kalma korkusu olduğu düşünüldü. Emzirme dönemi istemsiz gebeliklerin oldukça fazla yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde kullanılan korunma yöntemlerinin koruyuculuk özelliklerinin oldukça fazla olması gerekmektedir.

Çalışmamızda LAM kullanımı en çok 26-33 yaşları arasında, gebeliğin tekrarlamasında sorun olmayacak yaşlarda tercih edilmekte olduğu tespit edilmiştir. Cerrahi korunma yöntemleri ise koruyuculuğu son derece fazla yöntemlerdendir ve çalışmamızda 34 yaş sonrası dönemde daha fazla tercih edilmekte olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlara göre yaş, korunma yöntemi tercihinde etkili faktör olarak değerlendirilebilir. TNSA (Türkiye Nüfus Sağlık Araştırması) 2008 verilerine göre 40-44 yaş grubunda kadınların %31,8'i geri çekme yöntemini 1. sırada tercih ederken, RİA kullanımını %23 ile 35-39 yaş grubunda bulunan kadınların daha fazla kullandıkları görülmüştür (11). Güngör ve arkadaşları yaptıkları çalışmada yaşın yöntem seçimini etkilediğini savunmuşlardır. Çalışmalarına göre genç yaşta korunma yöntemi olarak kondom ve OKS tercih edilirken, ileri

yaşlarda RİA'nın daha çok tercih edilmekte olduğunu tespit etmişlerdir (12). Gölbaşı ve arkadaşlarına göre de yaş kontrasepsiyon yöntemi seçimini etkilemektedir (13). Bu çalışmaların aksine Tokuç tarafından Edirne'de yapılan araştırmada yaş ile kontraseptif yöntem seçimi arasında anlamlı fark bulunamamıştır. Modern yöntem kullanımının en çok 25-29 yaşlarda %24,8 oranında olduğu bulunmuştur (14).

LAM, doğru uygulanmadığı sürece güvenilirliği az olan yöntemlerden biridir. Anne, belirtildiği şekliyle dikkatle uygulanırsa LAM, 6 aya kadar gebeliğe karşı %98 etkin koruma sağlamaktadır. 6 aydan sonra, başka bir aile planlama metodu kullanılmalıdır. Laktasyonel amenore metodunun kullanım oranı çalışmamızda %11,8 olarak tespit edilmiştir. Türk ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada oran %34, Tokuç ve arkadaşlarının çalışmalarında ise laktasyonel amenore metodunu kullanım oranı %20,7 olarak bulunmuştur (14,15). LAM kullanım oranı önemsenecek derecede fazladır. Bu yöntemin yöntemin etkili olması için gereken koşullar yerine getirilmelidir. Bu koşullar hakkında gebelik döneminde ya da en geç gebelik sonrası ilk kontrolde danışmanlık hizmeti verilmesi gerekmektedir.

Gelişmekte olan ülkeler ile karşılaştırıldığında geri çekme yöntemi Türkiye'de daha sık tercih edilmektedir (11). TNSA 2008 verilerine göre kadınların %28'inin geri çekme yöntemini kullandığı görülmüştür. Herhangi bir kontrasepsiyon yöntemi kullandıkları halde istemsiz gebe kalma oranı %58,7-%60,6 ile en çok geri çekme yöntemi kullanan kadınlarda bildirilmiştir (16). Çalışmamızda da benzer şekilde istemli düşük yapan bayanların %38,5'inin geri çekme yöntemini kullanırken istemsiz gebelik yaşadıkları bulunmuştur. Güngör ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada %68,6 ile en çok tercih edilen yöntem geri çekmedir ve bu yöntem kullanırken gebe kalma oranları %35,1 olarak bulunmuştur (11). Tekiner ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada istemsiz gebelik; %39 geri çekme, %15 kondom, %2 RİA kullanımı sırasında olduğu bulunmuştur (17).

Geri çekme yöntemi ile ilgili dünyanın farklı ülkelerinde %1 ile %29 arasında değişim gösteren kullanım oranları bildirilmiştir (11).

Çalışmamızda modern yöntemlerden; kondom kullanımı 108 kişi (%24,0) ile ilk sırada, RİA uygulaması 60 kişi (%13,1) ile ikinci sırada, OKS kullanımı 32 kişi (%6,8) ile üçüncü sırada yer almaktadır. Oltuoğlu'nun çalışmasında ve Türkiye genelinde ilk sırada geri çekme, ikinci RİA, üçüncü kondom kullanımı yer alırken, çalışmamızda kondomun ikinci sırada RİA kullanımının üçüncü sırada tercih edildiği bulunmuştur (18). Gölbaşı ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada da benzer şekilde geri çekme, kondom ve RİA kullanımının ilk planda olduğu saptanmıştır (13).

Çalışmadaki bayanlara son gebelik öncesi dönemde kullandıkları korunma yöntemini nelerin etkilediği, yöntem tercihlerini nasıl yaptıkları sorulduğunda; 190 kadın (%43,0) kullandığı yöntemin kullanımının rahat olmasından dolayı tercih ettiğini, 120 kadın (%27,3) ise eşinin tercihi olduğu cevabını vermiştir. Yöntem seçiminde eşlerin kararının etkili olduğu görülmüştür. Aile planlaması hizmetlerinin verilmesinde eşlerde uygulamaya alınarak eşlerin bilgilendirilmesiyle daha etkili kontrasepsiyon sağlanacağı sonucuna varılmaktadır.

Çalışmaya katılan kadınların son gebelik sonrası adet görme süreleriyle, korunma yöntemleri karşılaştırıldığında; adet görmeye başlama süreleriyle yöntem seçimi arasında anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0.05$). Doğum sonrası altıncı aya kadar adet görenlerde modern yöntemler daha fazla kullanılırken, yedinci aydan itibaren doğal yöntem tercihinin daha fazla olduğu fakat istatistik olarak anlamlı olmadığı bulunmuştur ($p>0,05$).

Araştırmaya katılan bayanların tamamının doğum sonrası dönemde herhangi bir kontrasepsiyon yöntemiyle gebelikten korunmayı hedefledikleri tespit edilmiştir. Kişilerin 176'sı (%40)

doğal aile planlaması yöntemlerini, 264'ü (%60) modern korunma yöntemlerini tercih etmektedir. Modern yöntemlerden olan tüp ligasyon yöntemi 34 yaş üzerinde daha fazla tercih edilmektedir. TNSA 2008 verilerine göre kadınların % 8,3'ü tüp ligasyon yöntemiyle korunmaktadır. Progesteron içeren yöntemlerin kullanımı yok denecek kadar azdır. Sebebi kadınların bu yöntemlerin koruyuculuğu ve yan etkileri konusunda yeterli bilgilerinin olmaması olarak düşünülebilir. Gölbaşı ve arkadaşlarının çalışmalarında da benzer şekilde progesteron içeren yöntem tercihinin çok az olduğu bulunmuştur (13).

Emzirme döneminde kontraseptif yöntem seçimiyle kadınların eğitim seviyeleri karşılaştırıldığında, ortaokul ve altında eğitim alan kadınların doğal yöntemlerden geri çekme yöntemini %30,6 ile ilk sırada tercih ederken, lise ve üzerinde eğitim alanların %58,3 ile kondom kullanımını ilk sırada tercih ettikleri saptanmıştır. Kişinin ve eşlerinin eğitim seviyelerinin artmasıyla etkin yöntem kullanımının arttığı düşünülmektedir. Nevşehir'de Kahraman'ın, Malatya'da Oltuoğlu'nun, Aydın'da Çayan ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmalarda eğitimin yöntem seçimini olumlu etkilediği görülmüştür (12, 18, 19). Aksine Gölbaşı'nın, Tokuç ve arkadaşlarının yaptığı çalışmalarda eğitim seviyesi ile korunma yöntemi tercihi arasında anlamlı fark bulunmamıştır (13, 14). Bizim çalışmamıza göre eğitim seviyesi arttıkça bireyler daha güvenilir, yan etkileri az olan modern korunma yöntemlerini seçmektedir.

Emzirme döneminde kentlerde oturanların %63,4'ü modern korunma yöntemlerini seçerken, kırsalda oturanların %55,7'sinin modern yöntemleri tercih ettiği; benzer şekilde gebelik öncesi dönemde de kentlerde oturanların modern yöntem tercihlerinin daha fazla olduğu gözlenmiştir. Bu durumun kırsalda aile planlaması hizmetlerinin yetersiz olmasından, aile planlaması uygulamalarına daha zor ulaşılmasından, eşlerin kırsalda doğal yöntemleri tercih etme konusunda daha baskın tutum içinde olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Türkiye'de kentleşmeyle birlikte çekirdek aile yapısının artmasına rağmen kırsal alanda geleneksel aile yapısı hâkimdir. Geleneksel aile yapısında bireyler; çocuk sayısı, evlenme yaşı ve kontraseptif yöntem kullanımına karar vermede etkin role sahiptir (12). Çalışmamızda çekirdek tipte aile yapısında olanların %62,7'si modern yöntem kullanımını tercih ederken, geniş aile yapısında olanların %52,4'ünün modern yöntem kullanmakta oldukları bulunmuştur. Gölbaşı, Kahraman ve arkadaşlarının bulgularıyla benzer olarak çekirdek aile yapısında olmak, aile planlaması konusunda modern yöntem seçimini olumlu etkilemektedir (12, 13). Bu durum geniş aile yapısında olan kişilerde yöntem seçimine aile büyükleri tarafından müdahale edildiğini düşündürmektedir. Bu sonuç bize AP hizmetlerinin kadın, erkek, genç, yaşlı, tüm halka kurumlarla işbirliği içinde verilmesi gerektiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Gelir seviyesi, kadınların korunma yöntemi tercihlerini etkileyebilen bir durumdur. Gelir seviyesinin artması korunma yöntemlerine kolay ulaşmayı ve daha etkili korunma yöntemlerinin kullanılmasını sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmamızda gelir seviyesi arttıkça etkin yöntem kullanımının arttığı gözlenmiştir. Kahraman ve arkadaşlarının çalışması da bu görüşü desteklemektedir (12).

Çalışmamızda kadınların canlı doğum sayı ortalamaları $1,8 \pm 0,7$ 'dir. Doğum sayısı az olan ya da sahip olmak istediği çocuk sayısı fazla olan kişilerde aile planlaması yöntemlerini kullanma konusunda isteksiz olmaları beklenen bir durumdur. Çalışmamızda emzirme döneminde seçilen yöntemle canlı doğum sayıları arasında anlamlı fark bulunamamıştır. Çocuk sayısı ile ilişkisiz olarak bayanların modern korunma yöntemi tercihlerinin daha fazla olduğu bulunmuştur. Nacar ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada benzer şekilde canlı doğum sayılarıyla kullanılan korunma yöntemleri arasında anlamlı fark bulunamamıştır (20).

Gölbaşı ve arkadaşlarının çalışmalarına göre çocuk sayısı yöntem seçimini etkileyen faktörlerden biri olarak bulunmuştur (13).

İstenmeyen gebeliklerin oluşması durumunda kadınlar ya istemedikleri halde çocuğu doğurmakta ya da istemli düşüğe başvurmaktadır (20). DSÖ (Dünya Sağlık Örgütü), AP ve üreme sağlığı hizmetlerinin istenmeyen ve yüksek riskli gebeliklerin sayısını azaltarak binlerce ölümü ve sakat bırakan hastalığın engellediğini bildirmektedir (20). Çalışmamızda istemli düşük sayı ortalaması $1,2 \pm 0,44$ bulunmuştur. TNSA 2003 verilerine göre düşük sayısı ortalaması 23,9 iken, 2008'de düşük sayısı ortalaması 22,1'dir. Her 100 gebelikten 10'u istemli olarak düşükle sonlanmaktadır (16). İstemli düşük sayı ortalamalarına göre modern yöntem seçimi daha fazla olması beklenirken, çalışmamızda fark bulunamamıştır.

Çalışmaya katılan kadınların tekrar çocuk isteme durumlarına göre yöntem tercihleri değerlendirildiğinde; çocuk istemi olanların %59,8'i modern yöntemi tercih ederken çocuk istemi olmayanların %60,2'si modern yöntem kullanmaktadır. Gölbaşı, Nacar ve arkadaşlarına göre de benzer şekilde her iki durumda da anlamlı fark olmadığı belirtilmiştir (13, 20). Türkiye genelinde başka çocuk istemeyen kadınların sayı ortalaması %58,7 iken çalışmamızda çocuk istemeyen kadınların sayı ortalaması %49,1'dir. Bu bulgulara dayanarak doğum yapan kadınların tamamının doğum sonu dönemde etkili bir yöntemle gebelikten korunma gereksinimleri olduğu söylenebilir (20).

İstenmeyen gebelik ve kürtajın önlenmesi için, kadınlara AP yöntemleri konusunda danışmanlık hizmeti verilmesi gerekmektedir. Çalışmamızda bayanların %65,9'u kontrasepsiyon yöntemleriyle ilgili herhangi bir zamanda danışmanlık hizmeti almıştır. Çalışmamızda gebelik öncesi ya da gebelik sonrasında danışmanlık hizmeti alanların %62'si modern yöntemleri kullanırken, danışmanlık hizmeti almayanların %56'si modern yöntemle korunmayı tercih ettikleri bulunmuştur. Gebelik sonrasında Nacar ve arkadaşlarının çalışmasında danışmanlık hizmeti almanın modern yöntem kullanımı açısından etkili olduğu gözlenmişken, Gölbaşı ve arkadaşlarına göre danışmanlık hizmeti alanlarla danışmanlık almayanlar arasında yöntem seçimi arasında fark olmadığı tespit edilmiştir. Bunun nedeni olarak danışmanlık alanların yöntemleri etkili şekilde kullanmadıkları düşünülmüştür (13).

Evlilik yaşının yükselmesi, ilk gebelik yaşının da yükselmesine neden olmaktadır. Türkiye'de evlenme yaş ortalaması 2003'te 20 iken, 2008'de 20,8'dir. Çalışmamızdaki kadınların evlenme yaş ortalaması 21,1 olarak bulunmuştur; Türkiye deki kadınların ilk doğum yaptıkları yaş ortalaması 1993'te 20,8, 2003'te 21,3, 2008'de 22,3 iken çalışmamıza katılan bayanların ilk doğum yaptıkları yaş ortalamaları $22,3 \pm 4,2$ yaş olarak bulunmuştur. İlk gebelik yaşlarının yükselmesi etkili kontraseptif yöntem kullanımıyla kadınların istedikleri sayıda ve istedikleri aralıklarla gebe kalmayı gerektirmektedir. Bu durumun ileri yaş gebeliklerini böylece riskli, sağlıksız gebelik oluşumunu önleyeceği düşünülmektedir.

Doğum şekillerine göre yöntem seçimine bakıldığında; TNSA 2008 verilerine göre doğumların %42'si sezeryanla olmaktadır (16). Araştırmaya katılan kadınların %64,1'inin sezeryanla doğum yaptığı tespit edilmiştir. Emzirme dönemlerinde normal yolla doğum yapanların %36,9'u doğal yöntem kullanmayı tercih ederken, sezeryanla doğum yapanların %45,6'sı doğal yöntemleri kullanmışlardır. Bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı gözlenmiştir. Gölbaşı ve arkadaşlarına göre de benzer şekilde emzirme döneminde yöntem seçiminin, doğum şekliyle ilişkisinin olmadığı düşünülmüştür (13).

Sonuç olarak; Kadınların gebelik öncesi ve çocuklarını emzirme döneminde benzer şekilde modern yöntemleri daha çok tercih ettikleri, her iki dönem arasında korunma yöntemi seçimini

etkileyen faktörlerle ilişkili anlamlı farklılık olmadığı bulunmuştur. Kadınlara ve eşlerine AP yöntemleri, uygulama şekilleri, uygulama süreleri, yan etkileri korunmaya katkı yüzdeleri, vb hakkında yaşları ne olursa olsun, eğitim seviyeleri nasıl olursa olsun kapsamlı bir şekilde doğum öncesinde ya da en geç doğum sonrası ilk kontrolde danışmanlık hizmeti verilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

1. Saraç İ. Yalçın ÖT. Özalp S. Hassa H. Bir üniversite hastanesinde rahim içi araç uygulamaları. Sağlık ve Toplum Dergisi 1999; 9: 29-31
2. Ege E. Timur S. Zincir H. Ebelik son sınıf öğrencilerinin aile planlaması eğitimi etkinliğinin değerlendirilmesi. Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi 2005; 14: 202-20.
3. Taşkın L. Doğum ve kadın sağlığı hemşireliği Kitabı. IV. Baskı. Ankara. Sistem Ofset; 2000;s.1-10.
4. Smith KB. Spuy ZM. Cheng L. Elton R. Glasier AF. Is postpartum contraceptive advice given antenatally of value? Contraception 2002; 65: 237-43.
5. Mungan T. Laktasyonda kontrasepsiyon. 3. Uluslar arası Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması Kongresi Kitabı. Ankara: 20-23 Nisan 2005. s.151-52.
6. Cwiak C. Gellasch T and Zieman M. Peripartum contraceptive attitudes and practices. Contraception 2004; 70: 383-86.
7. Durmuşoğlu F. Yıldırım A. Özel dönem ve durumlarda kontrasepsiyon. İn: İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı. Aile Planlamasında Temel Bilgiler. İstanbul: 1997. s.195-99.
8. Gorrie TM. Mckinney ES. Murray SS. Foundations of Maternal-Newborn. Nursing 2 nd Edition. Philadelphia: W. B. Saunders Company; 1998.
9. Phillips CR. Family-Centered Maternity and Newborn Care. 4nd Edition. St. Louis Missouri Mosby Year Book; 1996.
10. Bulut A. Turan JM. Postpartum family planning and health needs of women of low income in Istanbul. Studies in Family Planning 1995; 26(2): 88-100.
11. Güngör S. Başer İ. Göktolga U. Özkömür E. Keskin U. Geri Çekme yönteminin etkinliği ve eğitim seviyesinin önemi. Gülhane Tıp Dergisi 2006; 48: 8-10.
12. Kahraman K. Nevşehir Özkonak kasabasında yaşayan 15-49 yaş grubu kadınların aile planlaması uygulamaları. Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Yüksek lisans tezi. Kayseri. 2005.
13. Gölbaşı Z. Tümay H.S. Koç D. Hilal Yıldız. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2005; 29.
14. Tokuç B. Eskiocak M. Ekuklu G. Saltık A. Edirne’de 15-49 yaş evli kadınların aile planlaması yöntemleri konusundaki bilgi düzeyleri ve yöntem kullanım oranları 2005; 14: 9.
15. Türk R. 2-6 aylık bebeği olan annelerin emzirmeyi aile planlaması yöntemi olarak kullanma durumları ve etkileyen faktörler. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans tezi. Ankara. 2006.
16. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2008. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdüleri Enstitüsü yayını. Ankara. 2008.
17. Tekiner A.S. Çetin F. Ceyhan A.G. Kafkaslı A. Planlanmamış gebelikler ile kontraseptif yöntemler arasındaki ilişki Dirim Tıp Gazetesi 2010; 85: 65-71.
18. Oltuoğlu H. Malatya il merkezinde aile planlaması kullanan 15-49 yaş grubu evli kadınlarda kullanılan yöntem ve yöntem seçimini etkileyen faktörler. Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Kayseri. 2008.
19. Çayan A. 15-49 yaş evli kadınların Aile Planlaması Yöntemlerine İlişkin Tutumlarının Kullandıkları Kontraseptif Yöntemler ile ilişkisi. Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Aydın. 2009.
20. Nacar M. Doğum Sonrası Dönemde Verilen Aile Planlaması Eğitiminin Yöntem Kullanmaya Etkisi. Erciyes Üniversitesi Halk Sağlığı AD. Uzmanlık Tezi.